

UNDSÄTTARE:

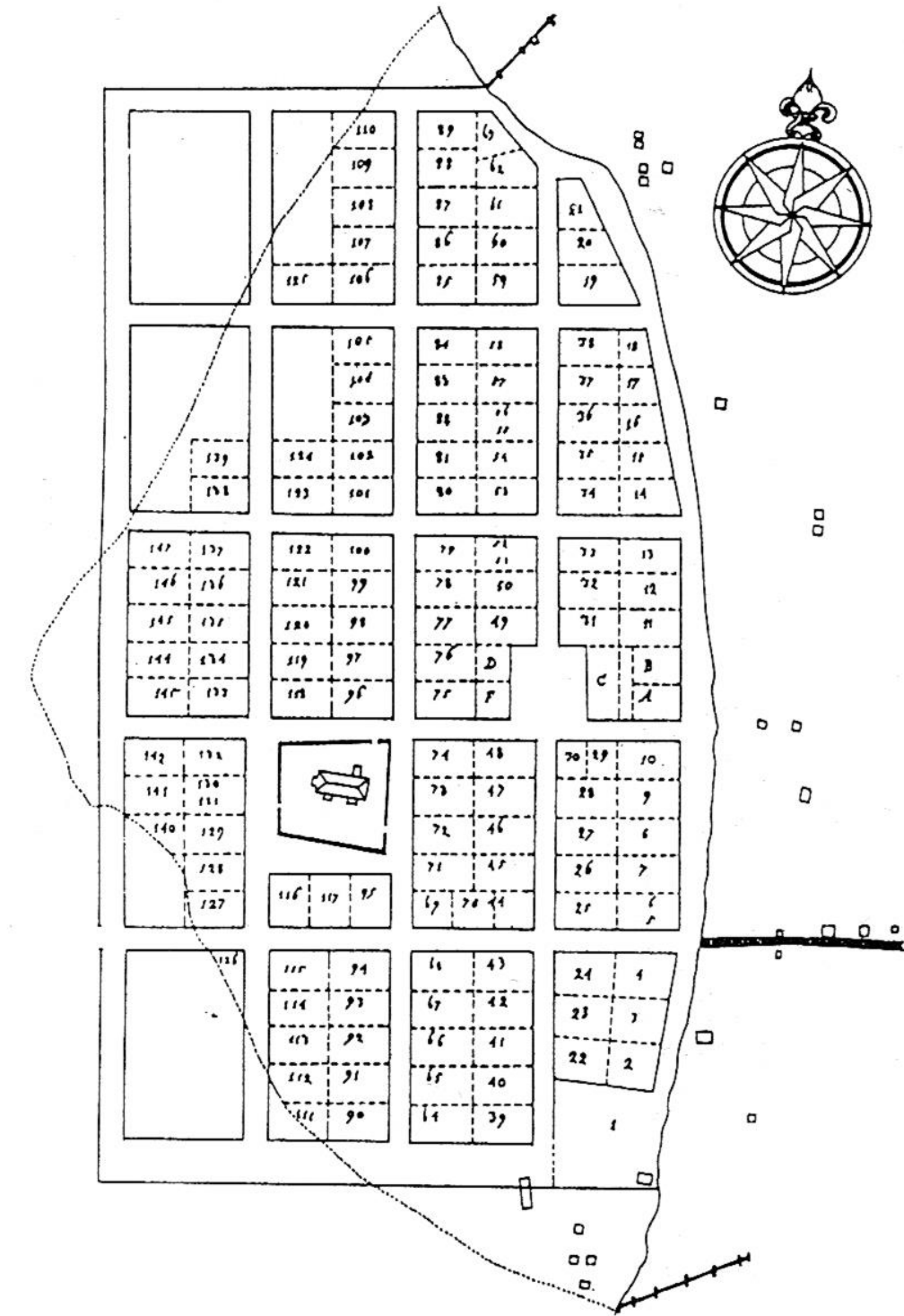
BRANDMÄNNEN

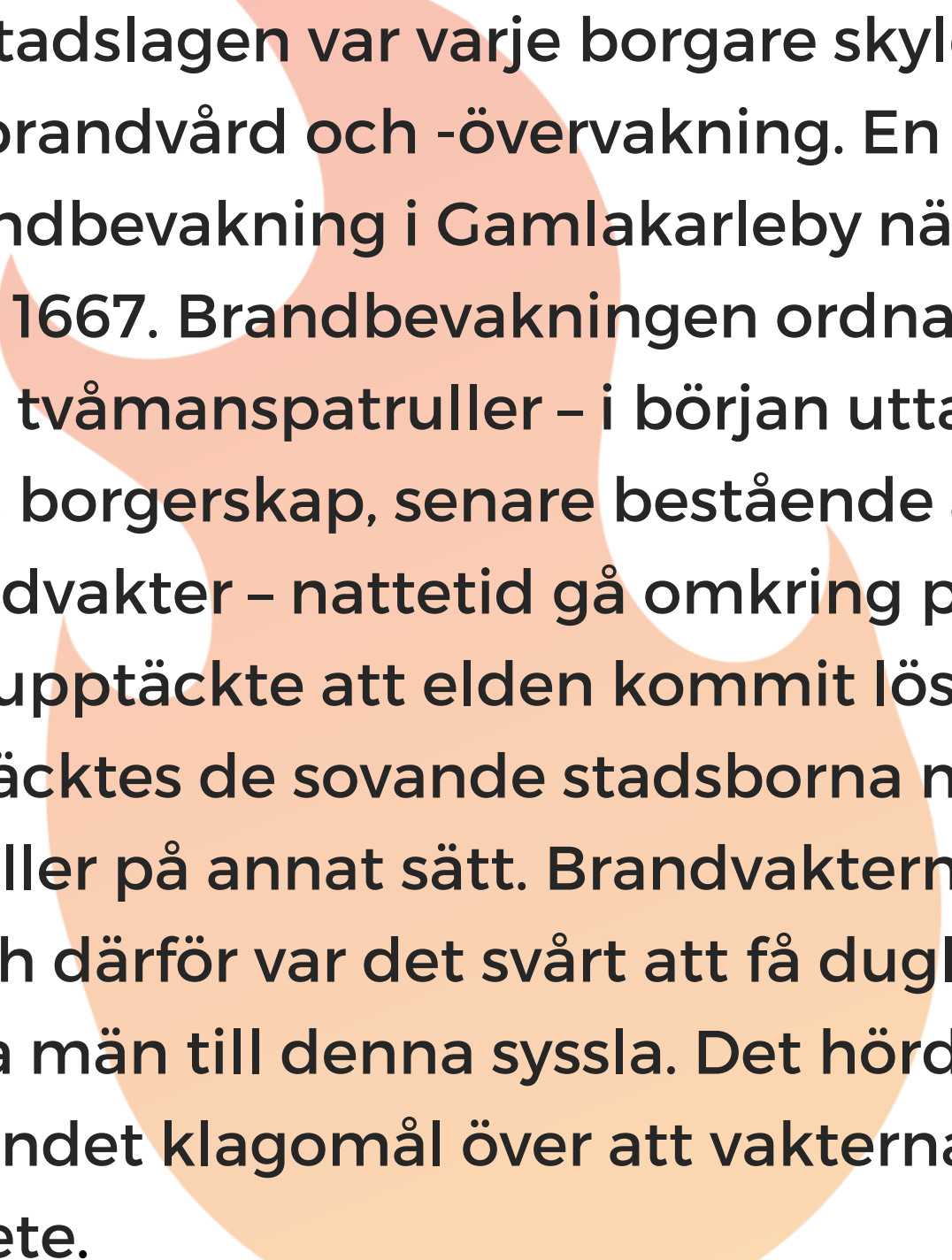
DET TIDIGA BRANDVÄRNET

Gamlakarleby stad utsattes under sina första århundraden för flera förödande bränder. Den största var den ödesdigra brand som i juni 1664 lade en stor del av staden i aska, endast området kring stadens kyrka undkom total förstörelse. Att eldsvådor inträffade så ofta och att de hade så katastrofala verkningar berodde förutom på husens byggnadsmaterial och det täta byggsättet också på primitiva brandbekämpningsredskap, och på att det inte fanns en egentlig brandkår i staden.

På 1600- och 1700-talen, och ännu in på 1800-talet var brandbekämpningen främst förebyggande verksamhet: man strävade till att upptäcka och släcka bränderna i ett så tidigt skede som möjligt.

Detaljplan för Gamlakarleby stad ritad av Johan Persson Gädda efter branden 1664

Enligt stadslagen var varje borgare skyldig att delta i brandvård och -övervakning. En organiserad brandbevakning i Gamlakarleby nämns första gången 1667. Brandbevakningen ordnades så att man lät tvåmanspatruller – i början uttagna av stadens borgerskap, senare bestående av avlönade brandvakter – nattetid gå omkring på gatorna. Om de upptäckte att elden kommit lös någonstans, väcktes de sovande stadsborna med trumvirvlar eller på annat sätt. Brandvakternas löner var små, och därför var det svårt att få dugliga och pålitliga män till denna syssla. Det hördes regelbundet klagomål över att vakterna misskötte sitt arbete.

Som tecken på att brandvakterna var i rörelse skulle de meddela de hela timslagen med att sjunga i gatuhörnen, med en hög och entonig melodi, exempelvis såhär:

“

KLOCKAN ÄR ELVA SLAGEN,
GUDS MILDA
OCH MÄKTIGA HAND
BEVARE VÅR STAD
FÖR ELD
OCH BRAND.
KLOCKAN ÄR ELVA SLAGEN.

”

På 1800-talet strävade man till att ytterligare effektivera brandövervakningen på olika sätt: bl.a. ökades antalet brandpatruller och utförandet av sysslan övervakades noggrannare än tidigare. Från år 1869 avdelades en av brandvakterna till tornvakt med postställe i gamla kyrkans klockstapel. Därifrån kunde han övervaka staden och alarmera vakten i spruthuset, som låg mittemot klockstapeln, genom att ringa i en klocka. Övriga stadsbor skulle han väcka genom att klämta i stadens storklocka. Efter inbördeskriget byggdes stadens vattentorn och brandbevakningen överflyttades dit.

Utöver vakthållning försökte man också med andra åtgärder förebygga eldsvådor och effektivera släckningsarbetet. År 1800 hade man fastställt en brandordning för de österbottniska städerna, också för Gamlakarleby. Med stadens medel skaffades diverse brandredskap och stadens invånare uppmanades till försiktighet när de handskades med eld och eldfarligt material.

Brandämbar i läder. K.H.Renlunds museum.

FRIVILLIGA BRANDKÅREN I GAMLAKARLEBY GRUNDAS

Det yrkesmässiga brandvärnets uppstod först via frivilliga brandkårsidén på slutet av 1800-talet. Som de ivrigaste förespråkarna för FBK-idén nämns stadsfiskalen Viktor Knape och boktryckaren J.I. Kloström. Frivilliga Brandkåren i Gamlakarleby r.f., som grundades år 1884, är en av stadens äldsta föreningar.

Till en början var verksamheten livlig och medlemsantalet växte snabbt. Efter ett par års verksamhet uppgick föreningens medlemsantal redan till 150 personer.

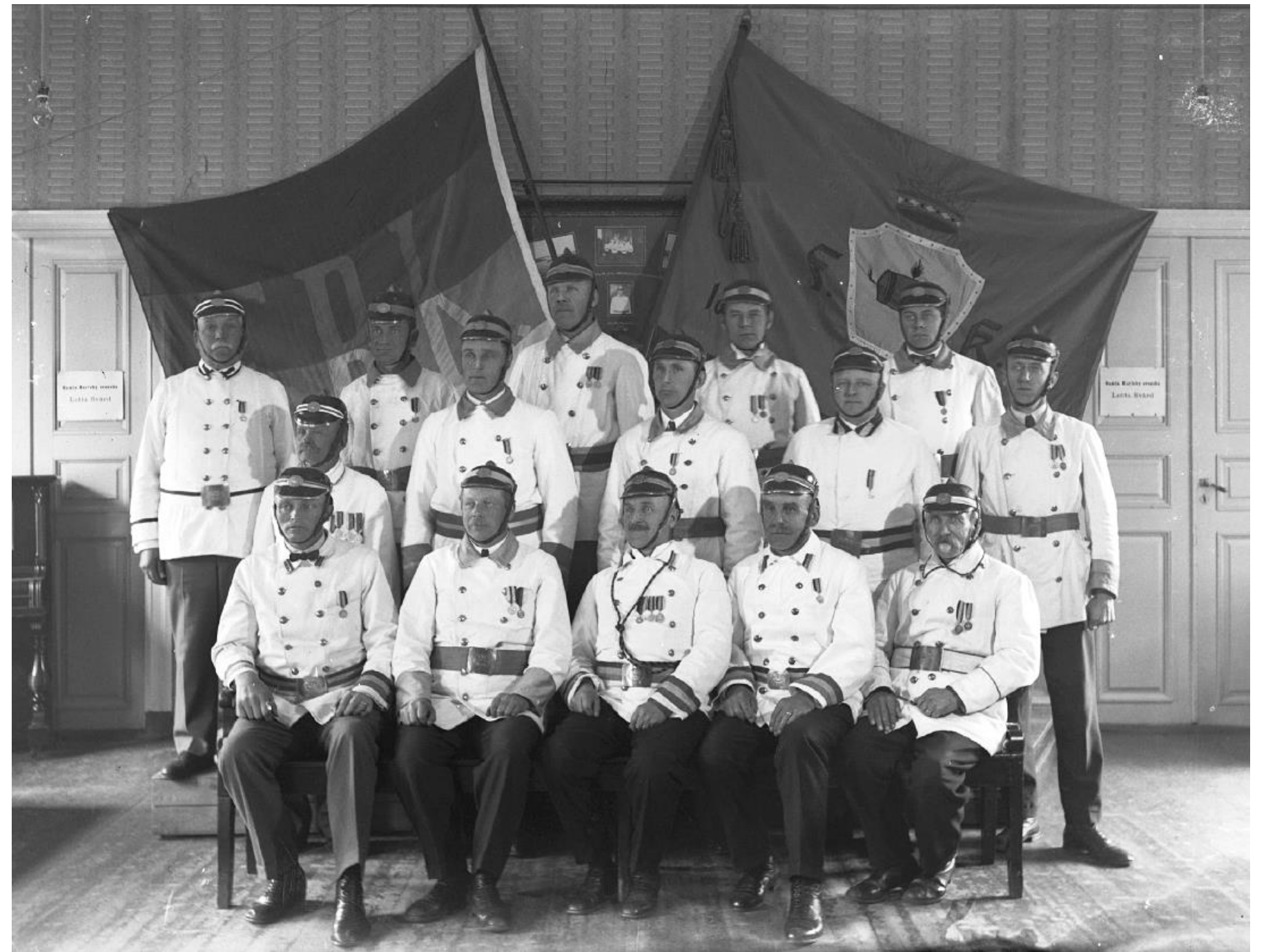
Knape strävade ända från början till att utveckla verksamheten. Skolningar, parader och uppvisningar ordnades regelbundet och kåren skaffade sig en egen tomt på Strandgatan. Föreningen samlade medel till anskaffande av brandredskap och manskapets personliga utrustning genom att ordna olika slags försäljningar, lotterier och soaréer.

Staden understödde också verksamheten med årliga anslag till kåren. Trots frivilliga brandkårens uppkomst ordnade staden fortsättningsvis brandbevakning med hjälp av avlönade brandvakter och brandmästare.

Frivilliga brandkåren uppträder. Vi Neristassbor rf, Karleby hembygdsarkiv.

FBK var uppdelad i fyra kompanier och dessutom flera pojkkompanier. Varje kompani hade en egen färgbeteckning, som också uppgav kompaniets uppgifter på brandplatsen. I kompaniet (de röda) ansvarade för det egentliga släckningsarbetet och vattenbesörjningen på brandplatsen. II kompaniets (de blåa) uppgift var att sköta brandsegeln, dvs att skydda de byggnader som hotades av elden. III kompaniet (de gula) ansvarade för bärgning av liv och gods och IV kompaniet för bevakning av bärgat gods.

Gruppbild av frivilliga brandkåren. K.H.Renlunds museum.

HUVEJA

Vanhanajan suuret

PALOKUNTAJUHLAT

soihtukulkueineen ja ilotulituksineen Kokkolassa 28. 9. 1968.

Ohjelma:

klo 14.00—16.30 lapsille ajelua paloautolla kalahallin kentällä
klo 18.00— juhlakulkue ja palotorjuntanäytös kalahallin kentällä
Kuuluttajana toimii P. Lintamo
klo 20.00—01.00 TANSSIT nuorille ja vanhoille Urheilutalolla
Tanssimusiikista vastaa hanurimestari Jutilan orkesteri, solistina P. Himanka.

Järjestää VPK

STOR BRANDKÅRSFEST

i gammal god stil med fackeltåg och illumination i Gam-lakarleby 28. 9 1968.

Program:

Kl 14—16 åkturer för barn med brandbil på
Fiskhallsplanen

Kl 18 festtåg och uppvisning i brandvärn

Speaker P. Lintamo.

Kl 20—01 DANS för gammal och ung på Idrottsgården.
För dansmusiken svarar dragspelsmästaren Jutilas orkester, solist P. Himanka.

Arrangör: FBK

Vid sidan av brandkårsövningar och släckningar hade kåren en mycket livlig kulturverksamhet. Sången, teatern och musikverksamheten, i synnerhet hornmusiken, stod högt i kurs. FBK hade i ett par års tid till och med en egen hornorkester. Kåren fick även en egen marsch, komponerad av stadens egen gosse, pianisten Rudolf Sjögren. Årets höjdpunkt var brandkårsfesten, som ordnades i Västra parken varje sommar. På programmet stod brandkårsparaden, olika tävlingar, hornmusik och dans i parken.

“

VI, SOM SMÅPOJKAR PÅ DEN TIDEN, SÅG
UPP TILL DE KÄCKA BRANDKÅRISTERNA I
VITA PARADROCKAR OCH DERAS MED
MÄSSINGKAM FÖRSEDDA SVARTA
KASKAR SOM TILL SMÅ GUDAR, DÅ DE
TILL MÄSSINGMUSIK TÅGADE GENOM
STADENS GATOR PÅ VÄG TILL SIN
ÅRLIGEN ÅTERKOMMANDE SOMMARFEST
I VÄSTRA PARKEN

”

En stadsbo i tidningen
Österbottningen.

Paradhjälm. K.H.Renlunds museum.

Det egentliga brandverket i Gamla-karleby grundades 1.11.1922, och senast i och med det nya brandreglementet från år 1924 övergick man till den ordinarie, yrkesmässiga brandkårens era. Reglementet bestämde att personer som stod i brandverkets tjänst inte fick ha en annan befattning eller ett annat yrke som kunde hindra skötseln av tjänsten. De personer som länge verkat inom den frivilliga brandkåren utgjorde ett reservmanskap, som fortsättningsvis aktivt deltog i brandbekämpningen tillsammans med den ordinarie brandkåren.

Källor:

- Bussiga brandmän. Österbottningen 24.1.1964.
- Det var minsann gnista i bränderna förr. Gamlakarleby FBK 90 år. Österbottningen 6.10.1974.
- Eino Karelmos samling. K.H.Renlunds museum.
- Gamlakarleby FBK var en kulturhärd vid sekelskiftet. Österbottningen 4.4.1982.
- Gamlakarleby stads historia, del 1
- Gamlakarleby stads historia, del 2
- Gamlakarleby stads historia, del 3
- Gamlakarleby stads historia, del 4
- Gamlakarleby stads historia, del 5
- Saari, Sulo 2005: Pienen kaupungin suurpalot.
- Sandelin, J.F. (1920). Gamlakarleby stads historia 1879-1919.
- Wiirilinna, Annikki & Matti Järvi 1979: Stadsfullmäktige i Gamlakarleby 1879-1979.
- Vi Neristassbor rf:s samlingar, Karleby hembygdsarkiv.
- 90-vuotias VPK juhli. Tidningen Kokkola 10.10.1974.

UNDSÄTTARE:

EINO KARELMO

Brandkårernas gemensamma övning i Yxpila. K.H.Renlunds museum.

EINO KARELMO (1907–1995)

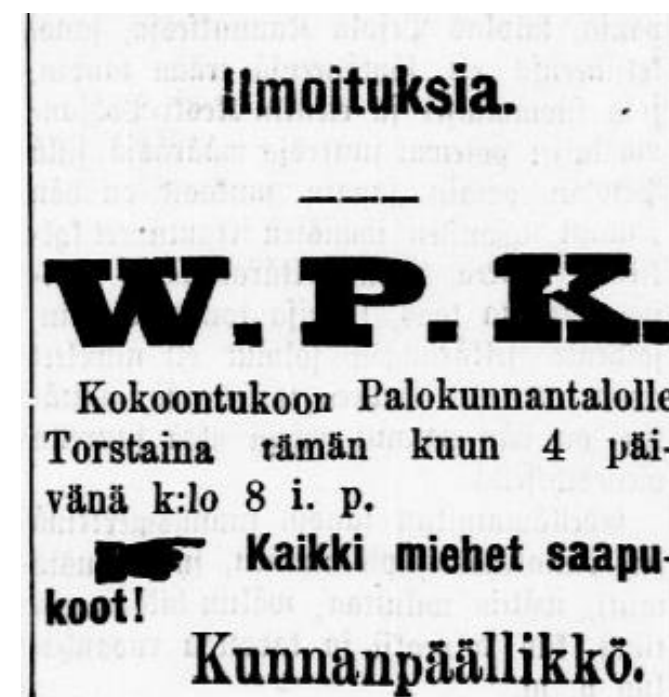
Eino Karelmo gjorde sitt livsverk i Postens tjänst, men han kände redan som ung ett stort intresse för brandbekämpning. I en intervju år 1973 berättade han att han alltid varit mycket intresserad av bränder och framför allt av att släcka dem.

“

DET KLACK ALLTID TILL
I HJÄRTAT NÄR MAN
FICK HÖRA ATT DET
BRANN NÅGONSTANS.

”

Eino Karelmo

Tidningen Kokkola 3.1.1900

V. P. K:n Arpajaiset

Palokunnan talolla

Uudenvuoden päivänä

kello 1:stä 7:n i. p.

Voittojennäyttely ja Arpojenmyyntiä.

Torvisoittoa klo 4--6. Vapaa sisäänpääsy.

Ilta

Raatihuoneella

alkaa kello 7 i. p.

Ohjelma:

Torvisoittoa.

Kuorolaulua.

Planosoittoa (nelikätisesti).

Viulunsoittoa (pianon säestyksellä).

Serenaadi (viulu, piano ja laulu).

Soololaulu.

Yleinen tanssi.

Pääsymaksu 1 mk.

HUOM.! Virkapuvuissa oleville palokuntalaisille on

Han kom ihåg att han endast var 16 år gammal när han skrevs in i frivilliga brandkåren 25.3.1923. Det skedde i samband med en av kårens skidtävlingar vid Tryckareträsket. Karelmo verkade flera årtionden inom Frivilliga brandkåren i Gamlakarleby och han tillhörde också stadens ordinarie brandkårs reserv. Han premierades med brandkårsförbundets förtjänsttecken som tack för tjänst inom brandkårsverksamheten.

Tidningen Kokkola 29.12.1910

F. B. K:s Lotteri

Nyårsdagen.

Å Brandkårshuset

från klockan 1 till 7 e. m.

Vinstexposition & Lottförsäljning.

Hornmusik kl. 3 - 6. Ingen entré.

Soiré

å Rådhuset

från kl. 7 e. m.

Program:

Hornmusik,

Kvartettsång,

Piano (fyrhändigt),

Fiol (solo med pianoaccomp.),

Serenad för fiol, piano & sång,

Solosång,

Allmän dans.

Inträdesavgift 1 mark.

Obs.! Fri entré för brandkårister i uniform.

Österbottningen 30.12.1910

Det var inte bara en eller två bränder Eino Karelmo var med om att släcka. Han var kårens sprut-mästare i flera år och åren 1960–63 fungerade han som kårchef. Han var bland annat med om att betvinga branden som förstörde Järn-Renlunds affärsfastighet 1972.

K.H.Renlunds museum.

EINO KARELMO SER TILLBAKA PÅ SIN FEMTIOÅRIGA KARRIÄR INOM FRIVILLIGA BRANDKÅREN, OCH PÅ EN SERIE MORDBRÄNDER SOM INTRÄFFADE I STADEN ÅR 1959

“

TIDIGARE ÅR, OCH ÄNNU I DESSA DAGAR (NÄR JAG SJÄLV BLIR ÄLDRE) HAR MAN FRÅN DEN HÄR GÅRDEN STARTAT SOM EN EGEN TRUPP NÄR ALARMET GÅTT ELLER MAN HÖRT BILSIRENERNA TJUTA, ENDERA OMEDELBART TILL BRANDSTATIONEN ELLER PER TELEFON FRÅGAT VAR DET BRANN OCH OM DET FANNS BEHOV AV MANSKAP [...]

”

SÅ BAR DET AV, OCH T.O.M. BRANDMÄNNEN (I DEN ORDINARIE BRANDKÅREN) BRUKADE DÅ KONSTATERA, ATT NU ANLÄNDER DEN RIKTIGA HJÄLPEN.
ÅR 1959 VAR EN PYROMAN I FARTEN, FÖRST PÅ BORGMÄSTARGATAN MELLAN TAKALA-RÄBBS UTHUS, VÄSTRA KYRKO GATAN 17, VILKEN ANTAGLIGEN VAR DEN FÖRSTA ANTÄNDNINGPLATSEN OCH PÅ SAMMA GATA VID UTHUSBYGGNADERNA I NUMMER 41-43. DEN 4:DE BRANDPLATSEN LÅG VID VÄSTRA KYRKO GATAN 1

“

I HUIMAS FD. GÅRD, SOM BRANN
VÄRST OCH HANN FÅ GANSKA
SVÅRA BRANDSKADOR.
ALARMET GICK PÅ KVÄLLEN
ELLER MORGONSNATTEN OCH
DÅ BAR DET IGEN IVÄG FÖR OSS
TRE UT PÅ GATAN TILL
BORGMÄSTARGATANS
KORSNING, FÖR ATT SE VAR
LÅGORNA SLOG UPP. DET 4:DE
ALARMET GÄLLDE HUIMAS GÅRD

OCH BRANDSOLDAT MARTIN,
SOM NU VAR I
FOLKPENSIONS-KONTORETS
TJÄNST, MEN SOM ÄNNU VAR I
RESERV, HADE REDAN HUNNIT
TILL BRANDSTATIONEN. DÄR TOG
HAN DEN ÄLDSTA BILEN SOM
ÄNNU STOD KVAR OCH NÄR VI
SÅG HONOM KOMMA ENSAM
KÖRANDE, HOPPADE VI PÅ OCH
HAN FÖRKLARADE FÖR OSS VAR
VI BEHÖVDES.

”

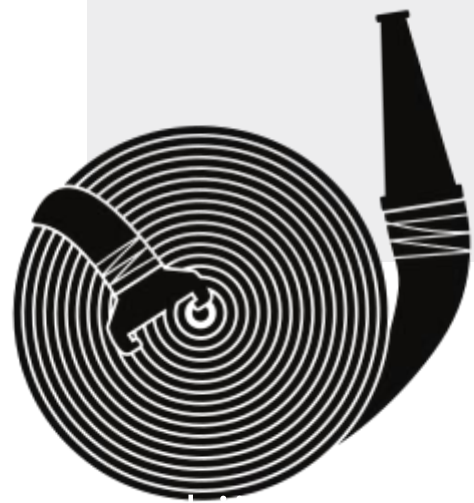
“

HAN KÖRDE LÄNGS BORGMÄSTARGATAN
UT TILL VÄSTRA KYRKO GATAN OCH
LÄNGS DEN MOT JÄRNVÄGSTORGET,
OCH NÄR VI SÅG MÄNGDEN RÖK OCH
ELD SLÅ UT FRÅN BYGGNADEN,
FÖRSTOD VI HUR SVÅRT LÄGET VAR.
NÄR VI HUNNIT PÅ PLATS TOG DET INTE
LÄNGE FÖRRÄN VI FICK BRANDPOSTEN
VID GATAN AVKLARAD OCH
VATTENSLANGAR UTDRAGNA TILL
BRANDPLATSEN,

VI VAR JU EN ERFAREN TRIO, OCH
MARTIN SKÖTTE SINA UPPGIFTER
VID BILEN OCH VATTENPOSTEN OCH
SÅ TOG DET INTE LÄNGE FÖRRÄN
ORDINARIE BRANDMÄN HANN TILL
HJÄLP FRÅN DE MINDRE
BRÄNDERNA.

”

Eino Karelmo

Källor:

- Eino Karelmos memoarer. K.H.Renlunds museum.
- Eino Karelmos minnesord. Tidningen Kokkola 22.11.1995.
- Han har släckt bränder i ett halvsekel med FBK. Österbottningen 10.5.1973
- Puoli vuosisataa VPK:ssa... Eino Karelmoa juhlittiin.... Tidningen Kokkola 17.5.1973.
- Tidningen Kokkola 3.1.1900, 1.10.1904 och 29.12.1910. Nationalbibliotekets digitala samlingar.
- Österbottningen 30.12.1910, Nationalbibliotekets digitala samlingar.

Haveja.

V. P. K:n

20-vuotinen

juhla

toimeenpannaan

Palokunnantalolla sunnuntaina Loka-
kuun 2 p:nä k:lo 1/2 8 i. p.

OHJELMA:

Tervehdyspuhe sekä merkkien jako.

Pukutanssi.

Laulua.

Voimistelua.

Kylätarina.

Yleinen tanssi.

Pääsymaksu: Herroilta 1: 50 ja
Naisilta 1 mk.

Juhlatoimikunta.

Tidningen Kokkola 1.10.1904